

_____ hokimligi
maktabgacha va maktab ta'limi
boshqarmasi

_____ maktabgacha va
maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi
___-umumiy o'rta ta'lim maktabi
biologiya fani o'qutuvchisi

_____ning
20__-20__-o'quv yiliga 10-sinflar
uchun III chorak

DARS
ISHLANMALARI

20__-20__-o‘quv yili uchun tuzilgan biologiya fanidan III chorak taqvimiy mavzu rejasi

№	Mavzu nomi	Soat	Sana	Izoh
1.	Organizmlarning jinsiy ko‘payishi	1		
2.	O‘simlik va hayvonlar hayot siklida jinssiz va jinsiy nasl gallanishi	1		
3.	Amaliy mashg‘ulot. O‘simliklar (yo‘sin, qirqquloq, qirqbo‘g‘im, urug‘li o‘simlik) hayot siklida jinssiz va jinsiy bo‘g‘inlarning gallanishini modellashtirish	1		
4.	Irsiyat qonuniyatlari	1		
5.	Amaliy mashg‘ulot. To‘liq va chala dominantlik bo‘yicha masalalar yechish	1		
6.	Amaliy mashg‘ulot. Kodominantlik va pleyotropiyaga doir masalalar yechish	1		
7.	BSB – 5. (30 ball)	1		
8.	Jins genetikasi	1		
9.	Belgilarning jinsga bog‘liq holda irsiylanishi	1		
10.	Amaliy mashg‘ulot. Jins genetikasiga doir masalalar yechish	1		
11.	O‘zgaruvchanlik	1		
12.	O‘zgaruvchanlik	1		
13.	Amaliy mashg‘ulot. Modifikatsion o‘zgaruvchanlikni o‘rganish	1		
14.	Genotipik o‘zgaruvchanlik turlari	1		
15.	BSB – 6. (20 ball) Amaliy mashg‘ulot. Modifikatsion va mutatsion o‘zgaruvchanliklarni qiyosiy o‘rganish	1		
16.	Genetik muhandislik	1		
17.	Hujayra irsiyatini o‘zgartirish	1		
18.	Biotexnologiya	1		
19.	CHSB – 3. (40 ball)	1		
20.	Amaliy mashg‘ulot. Restriksion saytlarni aniqlash va meva sharbatini ishlab chiqarishda pektinazadan foydalanishni o‘rganish	1		

Sana:				
Sinf:				

Mavzu: Organizmlarning jinsiy ko'payishi.

Darsning maqsadi:

Ta'limiy: biologiya tirik organizmlarning tuzilishi, o'ziga xos xususiyatlari, ko'payishi, rivojlanishi, kelib chiqishi, tabiiy jamoalar va yashash muhiti bilan o'zaro munosabatlarini o'rgatish, olamning ilmiy manzarasini keng anglagan holda kelgusida shaxs sifatida shakllanishi, kasb tanlashda, ilmiy dunyo qarashlarini kengaytirish hamda ekologik tafakkurga ega bo'lishga zamin yaratish..

Tarbiyaviy: o'quvchilarda mustaqil ravishda hayotning quyi tuzilish darajasidan yuqori tuzilish darajasiga qadar tabiatga yaxlit sistema sifatida qarashni, biologik tushuncha, nazariya va qonuniyatlarni umumlashtirish, ular o'rtasidagi sabab-oqibat zanjirini o'rnatgan holda bir tizimga keltirishni o'rgatish.

Rivojlantiruvchi: biologik muammolar yechimi uchun zarur qarorlarni qabul qila olish ko'nikmalarini shakllantirish.

O'quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

Kommunikativ kompetensiya:

o'quvchi biologik tushunchaga ega bo'lishi, o'z ona tilida hamda birorta xorijiy tilda dastlabki tushunchalarni ishlata olishi;

mavzu bo'yicha tavsiya etilgan o'quv topshiriqlari va o'qituvchining savollariga yozma va og'zaki javob berishda ta'lim olayotgan til me'yorlariga rioya qilish; kichik guruhlar bilan ishlash jarayonida faol ishtirok etish.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi:

o'quvchi biologiya fanining yangiliklari, rivojlanishi bo'yicha respublikamizda amalga oshirilayotgan ishlar haqidagi ma'lumotlarni ilmiy-ommabop materiallardan foydalanib, zarur ma'lumotlarni izlab topa olishi;

darslikning kirish qismida berilgan ko'rsatmalar asosida o'rganilgan mavzu matniga reja tuza olish; matndan foydalanib savollarga javob topish, amaliy xarakterdagi topshiriqlarni bajara olish.

Dars turi: yangi bilim beruvchi, bilimlarni mustahkamlovchi.

Dars uslubi: tushuntirish, suhbat, tezkor savol – javob, amaliy mustaqil ishlar bajarish, munozara, muammoli topshiriq, kichik guruhlarda ishlash, ko'rgazmali va boshqalar.

Dars metodi: guruhlarda ishlash, "kim epchil-u, kim chaqqon", "ko'rsam tezroq o'rganaman" shu kabi metodlar.

Dars jihozi: mavzuga oid rasm, ko'rgazmalar va tarqatma materiallar, o'quv qurollari, elektron materiallar.

Darsning borishi:

№	Bo'limlar	Vaqt
1	Tashkiliy qism	3 daqiqa
2	O'tgan mavzuni mustahkamlash	5 daqiqa
3	Yangi mavzu bayoni	15 daqiqa
4	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 daqiqa
5	O'quvchilarni rag'batlantirish. Darsni yakunlash.	10 daqiqa
6	Uyga vazifa	2 daqiqa
Jami		45 daqiqa

I. Tashkiliy qism:

a) Salomlashish.

b) Davomatni aniqlash.

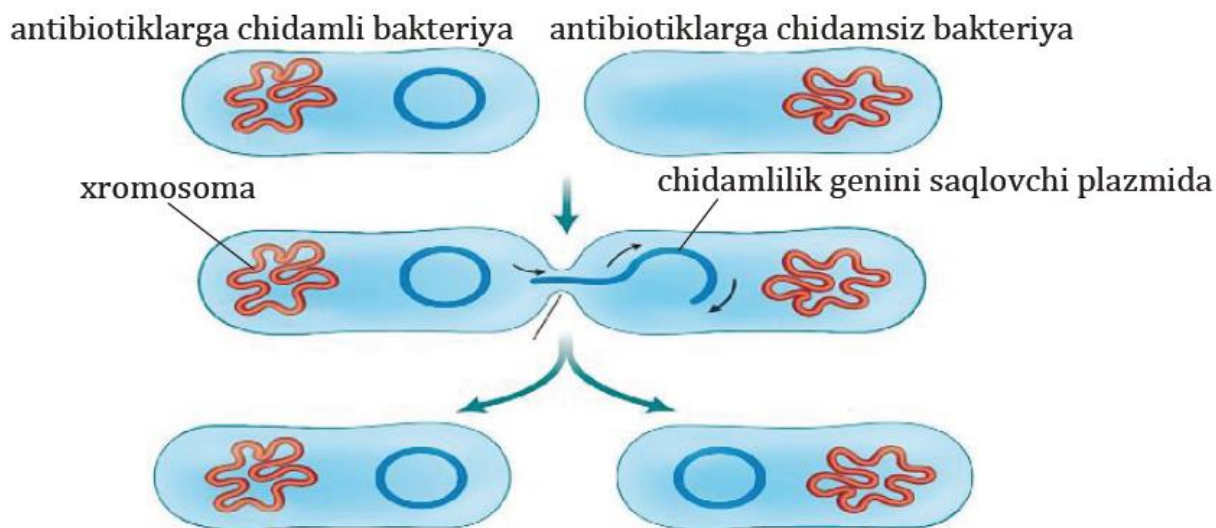
II. Uyga vazifani so‘rash: a) Savol – javob o‘tqazish. b) Topshiriqlarni tekshirish.

III. Yangi mavzu bayoni:

Jinsiy ko‘payish ota va ona organizmlarining gametalari qo‘shilib, zigota hosil bo‘lishi bilan amalga oshadi. Zigotadan ota-ona genotipidan farq qiladigan yangi avlod rivojlanadi. Yangi avlodlarda o‘zgaruvchan muhit sharoitlariga moslashishni ta‘minlaydigan genlar ning yangi kombinatsiyasi vujudga keladi. Ya‘ni jinsiy ko‘payish asosida kombinativ o‘zgaruvchanlik yotadi. Bakteriyalar haqiqiy jinsiy ko‘payish xususiyatiga ega emas, lekin hujayrasida irsiyatini o‘zgarishiga olib keladigan quyidagi jarayonlar: konyugatsiya, transformatsiya va transduksiya kuzatiladi.

Bakteriyalarda jinsiy jarayonlar Konyugatsiya jarayoni bir bakteriya hujayrasidagi genetik materialning ikkinchi hujayraga o‘tish usuli bo‘lib, bunda ikkita bakteriya ingichka ko‘prikcha bilan bog‘lanadi va shu ko‘prikcha orqali bir hujayra (donor)dan boshqasi (retsipiyent)ga genetik element o‘tadi.

Donor bakteriya hujayrasidan retsipiyentga ba‘zan faqat plazmidaning o‘zi, ba‘zan esa asosiy xromosoma DNKsining bir zanjiri o‘tishi mumkin. Retsipiyentning irsiy xususiyatlari DNK bo‘lagida uzatilgan genetik axborot miqdoriga qarab o‘zgaradi

3.24-rasm. Konyugatsiya jarayoni

Bir organizm irsiy molekulasi har qanday bo‘lagining ikkinchi organizm irsiy molekulasi tarkibiga birikish hodisasiga **transformatsiya** deb ataladi. Ya‘ni bunda nobud bo‘lgan bakteriyalarning DNKsi tashqi muhitdan boshqa tirik bakteriyaga kiradi va uning asosiy xromosomasiga birikadi. Bu esa retsipiyent bakteriya irsiy materialining o‘zgarishiga olib keladi

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash

1. Bakteriyalarda qanday jinsiy jarayonlar kuzatiladi?
2. Protoktistalarda jinsiy jarayonlar qanday sodir bo‘ladi?
3. Jinsiy ko‘payish zamburug‘larda qanday amalga oshadi?
4. Hayvonlarda urug‘lanishning qanday turlari bor?

V. Darsni yakunlash: o‘quvchilarni yutuq va kamchiliklarini muhokama qilish, rag‘batlantirish.

VI. Uyga vazifani e‘lon qilish: yangi mavzuni to‘liq takrorlash va yangi mavzu yuzasidan bilimlarini mustahkamlab kelish.

O‘IBDO‘: _____

(imzo)

(sana)

Sana:			
Sinf:			

Mavzu: O‘simlik va hayvonlar hayot siklida jinssiz va jinsiy nasl gallasini.

Darsning maqsadi:

Ta‘limiy: biologiya tirik organizmlarning tuzilishi, o‘ziga xos xususiyatlari, ko‘payishi, rivojlanishi, kelib chiqishi, tabiiy jamoalar va yashash muhiti bilan o‘zaro munosabatlarini o‘rgatish, olamning ilmiy manzarasini keng anglagan holda kelgusida shaxs sifatida shakllanishi, kasb tanlashda, ilmiy dunyoqarashlarini kengaytirish hamda ekologik tafakkurga ega bo‘lishga zamin yaratish..

Tarbiyaviy: o‘quvchilarda mustaqil ravishda hayotning quyi tuzilish darajasidan yuqori tuzilish darajasiga qadar tabiatga yaxlit sistema sifatida qarashni, biologik tushuncha, nazariya va qonuniyatlarni umumlashtirish, ular o‘rtasidagi sabab-oqibat zanjirini o‘rnatgan holda bir tizimga keltirishni o‘rgatish.

Rivojlantiruvchi: biologik muammolar yechimi uchun zarur qarorlarni qabul qila olish ko‘nikmalarini shakllantirish.

O‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

O‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyasi:

biologiya darslari, darsdan tashqari ishlar, sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda faol ishtirok etish;

tabiatda o‘z xatti-harakatlari bilan o‘zini nazorat qila olish.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi:

o‘quvchi biologiya fanining ilmiy-amaliy soha ekanligini, uning inson va tabiatdagi ahamiyatini anglash, biologiya fani o‘rganadigan obyekt, hodisa, jarayonlarni, tirik organizmlar ustida kuzatish va tajribalar olib borish.

jamiyatda o‘z o‘rnini bilgan holda tabiatdagi voqea va jarayonlarga daxldorlikni his etish;

Dars turi: yangi bilim beruvchi, bilimlarni mustahkamlovchi.

Dars uslubi: tushuntirish, suhbat, tezkor savol – javob, amaliy mustaqil ishlar bajarish, munozara, muammoli topshiriq, kichik guruhlarda ishlash, ko‘rgazmali va boshqalar.

Dars metodi: guruhlarda ishlash, “kim epchil-u, kim chaqqon”, “ko‘rsam tezroq o‘rganaman” shu kabi metodlar.

Dars jihozi: mavzuga oid rasm, ko‘rgazmalar va tarqatma materiallar, o‘quv qurollari, elektron materiallar.

Darsning borishi:

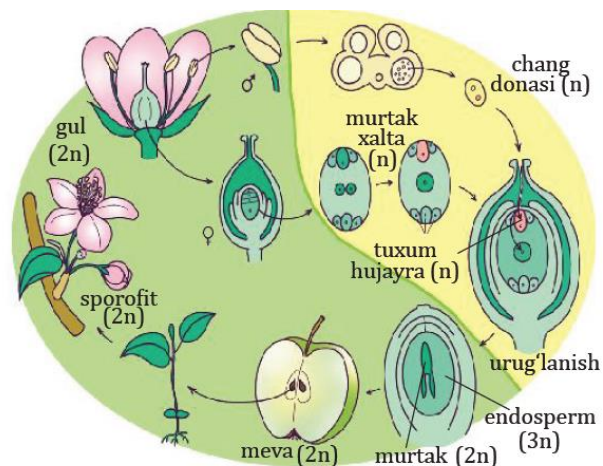
№	Bo‘limlar	Vahti
1	Tashkiliy qism	3 daqiqa
2	O‘tgan mavzuni mustahkamlash	5 daqiqa
3	Yangi mavzu bayoni	15 daqiqa
4	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 daqiqa
5	O‘quvchilarni rag‘batlantirish. Darsni yakunlash.	10 daqiqa
6	Uyga vazifa	2 daqiqa
Jami		45 daqiqa

I. Tashkiliy qism: a) Salomlashish. b) Davomatni aniqlash.

II. Uyga vazifani so‘rash: a) Savol – javob o‘tqazish. b) Topshiriqlarni tekshirish.

III. Yangi mavzu bayoni:

Tabiatda ko'pchilik organizmlar 2 xil: jinsiz va jinsiy usulda ko'payadi. Bu xususiyat ular hayotidagi jinsiz va jinsiy bo'g'in davrlari mavjudligini ifodalaydi. Jinsiz va jinsiy bo'g'inning qat'iy qonuniyat asosida almashinib turishi **nasl gallasishi** deyiladi. Nasllarning gallasish mexanizmi quyidagicha ifodalanadi: jinsiz bo'g'inni ifodalovchi o'simlikda meyoza bo'linish natijasida gaploid spora hosil bo'lib, ulardan ayrim jinsli yoki ikki jinsli organizm rivojlanadi. Gulli o'simliklarda jinsiy bo'g'in davrida chang donasi (erkak gameta) va murtak xalta (urg'ochi gameta) hosil bo'ladi. Ularning

3.34-rasm. Gulli o'simliklar hayot siklida nasllar gallasishi

hu jayralari gaploid xromosoma to'plamiga ega (markaziy hujayradan tashqari). Demak, jinsiy bo'g'in davrida gametofit gaploid gametalar hosil qiladi. Urug'lanish jarayonida gaploid gametalar qo'shib, diploid zigota hosil bo'ladi. Zigotadan yana jinsiz bo'g'in (sporofit) rivojlanadi (3.34-rasm).

Meyoz natijasida toq to'plamli sporaning hosil bo'lishi va urug'lanish natijasida diploid to'plamning qayta tiklanishi jinsiz va jinsiy bo'g'in davrlari o'rtasidagi chegara hisoblanadi. Har xil tuzilish darajasiga mansub o'simliklarda jinsiz va jinsiy bo'g'in davrlarining nisbati turlicha. Bu esa o'simliklar evolyutsiyasida jinsiz bo'g'inning bosqichma-bosqich murakkablashib, jinsiy bo'g'inning esa soddalashib borganidan dalolat beradi. Masalan, yo'sinlarda jinsiy bo'g'in ustunlik qiladi (3.33-rasm). Ya'ni gametofit sporofitga nisbatan murakkab tuzilishga va hayotiy xususiyatlarga ega. Qirqquloqlarda esa ildiz, poya va barglari rivojlangan sporofit (jinsiz bo'g'in) ustunlik qiladi. Gametofiti yurak shaklidagi uncha katta bo'lmagan o'simlik bo'lib, rizoidlari yordamida yerga birikib turadi.

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash

Bilish va tushunish

1. Organizmlarda nasl gallasishi deb nimaga aytiladi?
2. O'simliklarning gametofit davri qanday jarayonlarni o'z ichiga oladi?
3. O'simliklarning sporofit davri nimalardan iborat?
4. Qaysi hayvonlar hayot siklida nasl gallasishini kuzatish mumkin?

Qo'llash. Organizmlarning hayot siklida jinsiz va jinsiy bo'g'inning gallasishi qanday ahamiyatga ega?

Tahlil. Gulli o'simliklarning hayot siklida gametofit va sporofit bo'g'inning nisbatini tahlil qiling. O'simlik hayotida gametofit va sporofit bo'g'inlarning ahamiyati qanday?

Sintez. Jigar qurtining hayot siklini ifodalovchi jarayonlarni to'g'ri ketma-ketlikda joylashtiring.

V. Darsni yakunlash: o'quvchilarni yutuq va kamchiliklarini muhokama qilish, rag'batlantirish.

VI. Uyga vazifani e'lon qilish: yangi mavzuni to'liq takrorlash va yangi mavzu yuzasidan bilimlarini mustahkamlab kelish.

O'IBDO': _____

(imzo)

(sana)

veb-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com. veb-sayiti orqali o‘zingiz uchun kerakli hujjatlarni yuklab olishingiz mumkin.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga murojaat qilishingiz, shu nomerdagi telegram orqali bog‘lanishingiz nza456 yoki nza445 izlab telegramdan yozishingiz so‘raladi.

Telegramda murojaatingizga o‘z vaqtida javob beriladi

42 listdan iborat biologiya fanidan 10-sinf III chorak konspektini to‘loq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To‘lov uchun: **UZCARD *880*9860230104973329*summa#**

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To‘liq holda olganingizdan so‘ng:
Faqat o‘zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali veb-saytlarga joylamang.
Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

***Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!
Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud.***

- 1. 1-11-Sinflar uchun kelajak soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar va tezislar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Maktab ish hujjatlari**
- 9. Direktor ish hujjatlari**
- 10. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 11.O'IBDO' ish hujjatlari**
- 12.Psixolog hujjatlari**
- 13.Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 14.Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 15.Besh tashabbus hujjatlari**
- 16. Ommalashtirish uchun dars ishlanmalar va ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**